ياشىسۇن ئازادلىق، دوستلۇق ۋەتىنى
تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېتلەر ئېلى!

1986
ژىل
يانۋار
№1 (219)

باھاسى
2 تىيىن

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار
بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش
قازاق «ۋەتەن» جەمىيىتىنىڭ
گېزىتى

گېزىت 1976- ژىلى دېكابىردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

1986

يېڭى ژىل تېچلىق ژىلى بولسۇن

ئاق نىيەت، زور ئۈمۈت بىلەن يېڭى ژىل بوسۇغىسىنى ئاتلىدۇق. ئۆتكەن ژىل ياخشى مۇۋاپپەقىيەتلەر ژىلى بولدى. دۇنيادىكى بارلىق خەلقلەرنى ۋاھىمىگە سالدىغان بىرلا نەرسە ئۇرۇش خەۋپى ئىدى. بەزىبىر ئەللەردىكى توقۇنۇشلارنى ھېساپقا ئالمىغاندا، چوڭ ئۇرۇشقا دۇچار بولماي ئۆتتۇق. بىز، سوۋېت خەلقى ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن سوۋېت خەلقىنىڭ، سوۋېت دۆلىتىنىڭ بېجاندىل كۈرەش قىلىۋاتقان خەلقلەرنىڭ تېچلىق يولىدىكى باشلامچىسى ئىكەنلىگى بىلەن مەغرۇرلىنىمىز.

سوزىمىزنىڭ بېشىدا زور ئۈمۈت بىلەن دېدۇق. شۇ ئۈمۈتنىڭ ئۆزى- يېڭى ئۇرۇشنىڭ قارا بۇلۇتىنى تارقىتىپ، يەر يۈزىدە پارلاق تېچلىق ئورنىتىمىز، دېگەن ئۈمۈت. بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى 1986- ژىل تېچلىق ئۈچۈن كۈرەش ژىلى بولسۇن، دەپ ئېلان قىلدى. بۇ پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ تىلىگى. ئەڭ كۈچلۈك ئىككى مەملىكەت- س س س ر بىلەن ئاق ش رەھبەرلىرى ئۆتكەن كۈزدە جەنۋەدە ئۇچرىشىپ سوزلەشكەندە، يادرولۇق ئۇرۇش ھېچ ۋاقىتتا باشلانماسلىغى كېرەك، ئۇنداق ئۇرۇشتا بىرسى غالىپ، بىرسى مەغلۇپ بولۇش مۇمكىن ئەمەس، دېدى. ئۇلار ئىككى مەملىكەت ئوتتۇرىسىدا يادرولۇق ۋە باشقىمۇ ئۇرۇشلارنى بولدۇرماسلىقنىڭ زور ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىگىنى كورسەتتى. ئۇلار ھەر ئىككى مەملىكەتنىڭ ھەر قايسىسى ئۇرۇش كۈچى تەرىپىدىن ئېشىپ كېتىشىنى كوزلىمەيدۇ، دېدى.مانا، يېڭى ژىلدا زور ئۈمۈت پەيدا قىلىۋاتقان ئەنە شۇ سوزلەر، شۇ ۋەدىلەردۇر. تېچلىق بىردىنلا ئورناپ قالماس، بىراق بارلىق ئادەمزات بىر- بىرىنى چۈشىنىپ، بىرلىشىپ كۈرەش قىلسا، ئۇرۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا بولىدۇ. بىزنىڭ ئۆز دۆلىتىمىزنىڭ ئېيتقان سوزىدە تۇرىدىغانلىغىغا ئىشەنچىمىز كامىل.

ئۆتكەن ژىلى بىزنىڭ ئېلىمىزدا دۆلىتىمىزنىڭ كۈچ- قۇۋۋىتىنى ئاشۇرۇپ، خەلق پاراۋەنلىگىنى يۈكسەلدۈرۈش يولىدا بىر قاتار ئىشلار ئەمەلگە ئاشتى. مەسىلەن، قازاقستان دېخانلىرى پايانسىز دالامىزدا ئاشلىق ئوستۇرۇپ،دۆلەت ساقلىرىغا 830 مىللىون پۇتقا يېقىن ئاشلىق ئوتكەزدى. بۇ تېچلىق ھاياتنىڭ مېۋىسى. بۇ ساھادا يېڭى ژىلدا تېخىمۇ زور ئىشلار قىلىنغۇسى. چارۋىچىلىق، ئىشلەپچىقىرىش ساھالىرىدىكى ئىشلارنى ئېيتمىغانىنىڭ ئوزىدىلا، خەلقىنىڭ ساقلىغىنى ساقلاش، تۇرمۇشىنى، مەدەنىيىتىنى ئوستۇرۇش بويىچە قانچىلىك ئىشلار پىلانلانماقتا! ئېيتايلى، 6 مىللىون كۋادراتنى مېتىردىن ئارتۇق تۇرۇشلۇق ئويلەر سېلىنىدۇ... ئۇزۇنلىغى 1000 كىلومېتىرغا يېقىن سۇ نولىرى، ئىسسىتىش لايەھلىرى تارتىلىدۇ... 1986- ژىلى يېزىلاردا 2 مىللىون كۋادرات مېتىردىن ئارتۇق تۇرۇشلۇق ئويلەر رېمونت قىلىنىدۇ... كۈندۈزى ئۇمۇمىي بىلىم بېرىدىغان مەكتەپلەردىكى ئوقۇغۇچىلار سانى 3 مىللىوندىن ئاشىدۇ... مەكتەپ يېشىغا قەدەر باللار مەھكىمىلىرىدە بىر مىللىون 31 مىڭ بالا تەربىيىلىنىدۇ... ئاغرىقخانا ئورۇنلىرى يەنە 2 مىڭ كارۋاتقا كوپەيتىلىدۇ. 1986- ژىل پىلانلىرىنىڭ قايسى ساھاسىغا كوز ژۈگۈرتمەيلى خەلق پاراۋەنلىگىنى كوزلىگەن قۇرلارنى كورىمىز. شۇڭلاشقىمۇ خەلقىمىز يېڭى ژىلنى ئادىل نىيەت، ياخشى تىلەكلەر بىلەن قارشى ئالماقتا.

ئۆتكەن ژىل ئىچىدە بىزنىڭ «ۋەتەن» جەمىيىتىمۇ بىر قاتار ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇردى. ئىلگىرى قەيەردە، قانچە، كىم ئىكەنلىگى نامەلۇم بولغان، چەت ئەللەردە چېچىلاڭغۇ ھالدا ژۈرگەن قازاق، ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىز بۇ كۈنلەردە «ۋەتەن» جەمىيىتى بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاپ، ئېلىنى، تۇغۇلغان ژۇتىنى تونۇماقتا. ئۇلار مەزكۇر جەمىيەت ئارقىلىق ئوز ئانا تىللىرىدا گېزىت، كىتاپ ئوقۇيدىغان بولدى. قوللىرىغا سازلىرىنى ئېلىپ، ئاتا- بوۋىلىرىنىڭ غەزەللىرىنى كۈيلەيدىغان بولدى. كوپچىلىگى خەت يېزىپ، ئەل- ژۇتىغا ئىسسىق سالام يوللايدۇ، ئۇنىڭ ئىجتىمائىي تەرەققىياتى، پەن ۋە مەدەنىيەتتىكى تەرەققىياتى، تېچلىق يولىدىكى كۈرىشىگە ھىسداشلىق بىلدۈرىدۇ.

«ۋەتەن» جەمىيىتى بۇ ئىزگۈ ئىشلىرىنى يەنىمۇ ژۇقۇرى پەللىگە كوتەرمەكچى. ۋەتەنداشلىرىمىزغا بېغىشلاپ گېزىت، كىتاپ، پاتىفون تەخسىلىرىنى يەنىمۇ كوپلەپ نەشىر ئەۋەتىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ياش ۋەتەنداشلىرىمىز قازاقستاندىكى ئالىي بىلىم ژۇرتلىرىدا ئوقۇغۇسى كېلىدىغانلىغىنى ئىزھار قىلىشماقتا. جەمىيەت ئۇلارنى ئوقۇشقا ئالدۇرۇشنىڭ چارە- تەدبىرلىرىنى كورمەكتە. مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ يازلىق تەتىل مەزگىلىدە قازاقستانغا كېلىپ، باللارنىڭ دەم ئېلىش جايلىرىدا بولۇپ ئوز تەڭتۇشلىرى بىلەن تونۇشۇپ، دەم ئېلىپ قايتىشىنى تىلەيمىز. ھەر ژىلقى ئادىتىمىز بويىچە قازاقستانغا مېھمانغا كېلىپ قايتىدىغان ۋەتەنداشلارمۇ بولىدۇ. يېڭى ژىلدا باشقىمۇ ئىزگۈ ئىشلار بولغۇسى.

ھورمەتلىك ۋەتەنداشلار،«ۋەتەن» جەمىيىتى، «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى تەھرىراتى سىزلەرگە يېڭى ژىللىق سالام يوللايدۇ. يېڭى ژىلدا بەختلىك بولۇڭلار،ئائىلە تەۋەلىرىڭلارغا خوشاللىق، تېنىڭلارغا سالامەتلىك تىلەيمىز.

يېڭى ژىل تېچلىق ژىلى بولسۇن.

زىيايىدىن قاھاروۋ

يېڭى ژىل تېگى

ھەر ئويدە مەيرەم، شاتلىق، تەنتەنە،
قەدەھلەردە مەي، كوڭۇللەر ئۈستۈن.
يېڭى ئاخشىلار ئېيتىلار يەنە
ئارچا ئايلىنىپ قاينايدۇ ئۇسسۇل.

ئېپەك قاردىن تون كىيدى باغ-ۋاران،
كەتتى بۇلۇتلار ھەر يان سۈرۈلۈپ.
ئاسمان تاقاپتۇ يۇلتۇزدىن ماجان،
يورۇپ كەلمەكتە ئاڭمۇ سۈزۈلۈپ.

بۇ تاڭ ئاچىدۇ ئالتۇن بىر تارىخ،
زامانىمىزنى يازار مەدھىيلەپ.
بۇ ژىل بولغۇسى يەنىمۇ پارلاق،
ئۇتۇقلار ئاشار نەچچە ھەسسىلەپ.

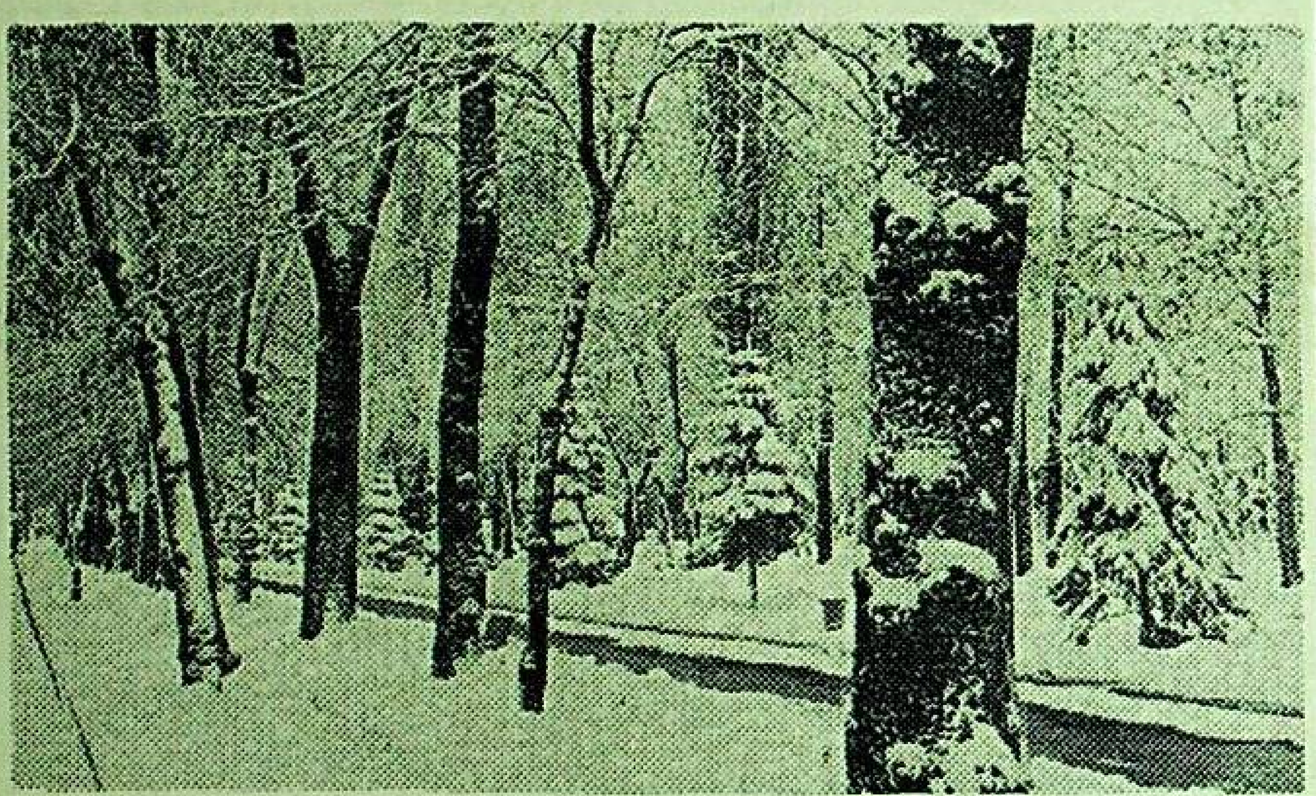

قىش كورۇنۇشلىرى

«قىشنىڭ قىش بولغىنى ياخشى»، دەيدىكەن،
ئاتىلار- ئانىلار ئاتام زاماندىن.
ئەگەردە ياغسا قار قانچىلىك قېلىن،
ئۈمۈت زور كۈزدىكى ئالتۇن خاماندىن.

ئاق قارنى پۈركۈنۈپ ئانا يەر ئۇخلار،
باغرىغا دولىتى، كۈچىنى توپلاپ.
قۇياشمۇ ئايلىنىپ ژىراقتىن يوقلار،
دەم ئالسۇن دېگەندەك كېتىدۇ سويلاپ.

ئېتىزلار، ئېدىرلار، ئويمان- چوڭقۇرلار،
تەپ- تەكشى ئاقىرىپ ياتىدۇ كۆلۈپ.
ئاق لىباس كىيىشىپ تاغدا قارغايلار،
بۇلۇتقا قارايدۇ كوكسىنى كېرىپ.

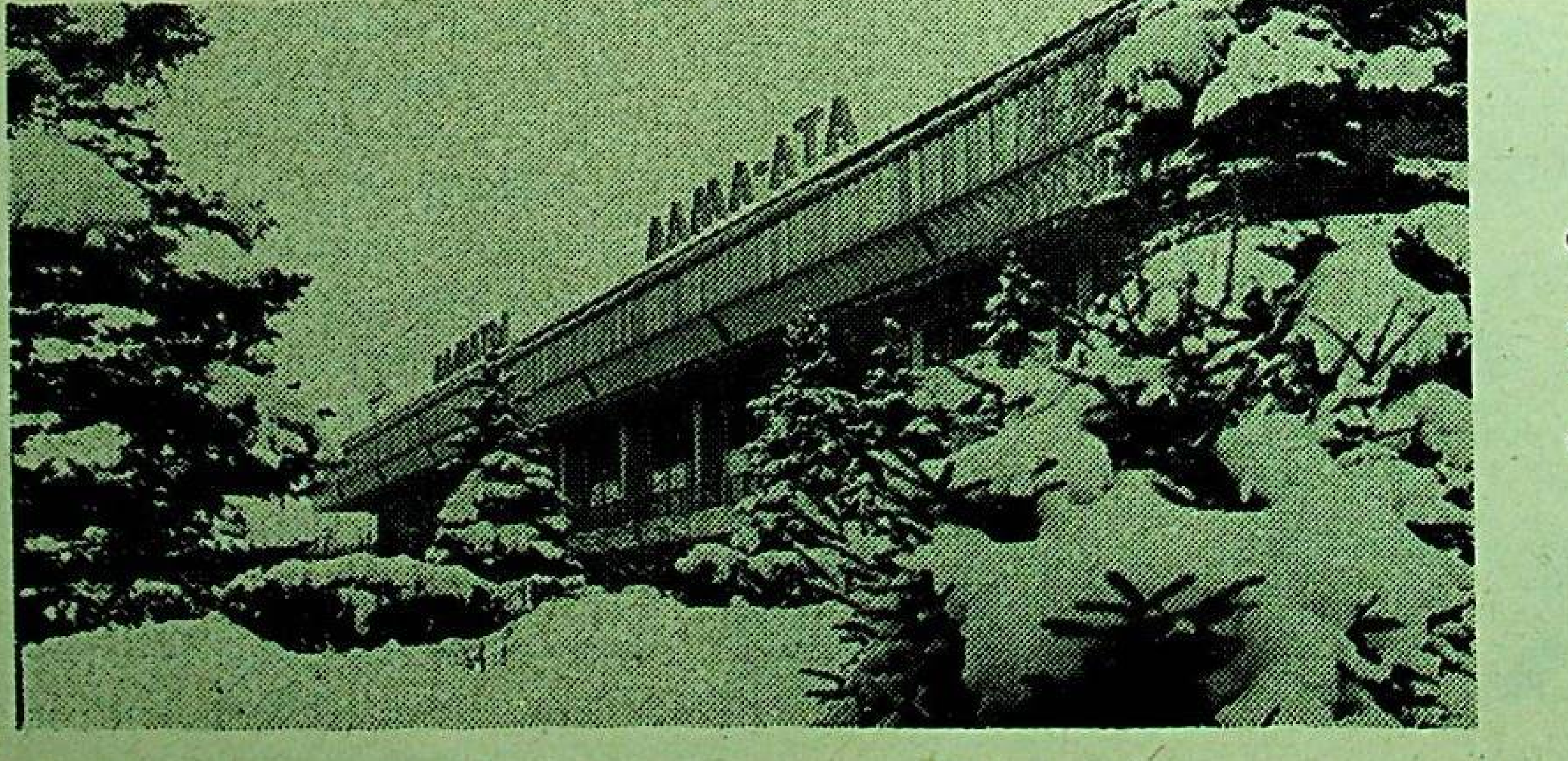

ئالمۇئاتا ئائېروپورتىنىڭ
تاشقى كورۇنۇشى.

غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ

كوپ مىللەتلىك سوۋېت مەدەنىيىتى ئېغىر جۇدالىققا ئۇچرىدى. 1985-ژىلى 31-دېكابر كۈنى 84 يېشىدا ئېغىر ۋە ئۇزاققا سوزۇلغان ئاغرىقتىن كېيىن مەشھۇر سوۋېت يازغۇچىسى، قازاق سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىنى سالغۇچىلارنىڭ بىرى، قازاقستان س س ر نىڭ خەلق يازغۇچىسى غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ ۋاپات بولدى. غ. م. مۇسرېپوۋنىڭ ئىجادىيىتى ھازىرقى زامان قازاق سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ تىكلىنىشىگە ۋە تەرەققىي ئېتىشىگە ناھايىتى چوڭ تەسىر يەتكۈزدى. ئۇنىڭ ئىسمى كوپ مىللەتلىك سوۋېت مەدەنىيىتىنىڭ تارىخىغا ئەبەدىي كىردى.

غ. م. مۇسرېپوۋ 1902-ژىلى 22-مارت كۈنى شىمالىي قازاقستان ئوبلۇسىدا دېخان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 1928-ژىلى ئەشىر قىلىنغان بىرىنچى ئەسەرى «قايىنامىدا» ناملىق پوۋېست يازغۇچىغا ئاتاق ئېلىپ كەلدى. غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ «قازاق سولداتى»، «ئويغانغان ئولكە»، «ياتلار قولىدا» دېگەن رومانلىرىدا، «ئۇنىڭ ئىسمى- ئۇلپان»، «بىر قېتىم ۋە ئەبەدىل- ئەبەد» دېگەن كىتاپلىرىدا، ئۇرغۇلغان پوۋېستلىرى بىلەن ھېكايىلىرىدا سوۋېت ئادەملىرىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىگىنى ۋە قىزغىنلىغىنى، قازاق ئىشچىلار سىنىپىنىڭ، دېخانلىرىنىڭ، خەلق زىيالىلىرىنىڭ شەكىللىنىش جەريانىنى ئەكس ئەتتۇردى.

غ. م. مۇسرېپوۋنىڭ قازاقستان مىللىي تىياترى ۋە كىنو سەنئىتىنى تەرەققىي ئەتكۈزۈشتىكى ھەسسىسى بىباھادۇر. ئۇنىڭ «قىز- جىبېك»، «قوزى كورپېش ۋە بايان سۇلۇۋ»، «ئاقان- سېرى ۋە ئاقتوقتى» پيېسلىرى ھەم دەسلەپكى قازاق بەدىي فىلىم «ئامانكېلدى» سېنارىيسى كەڭ دائىرىدە مەلۇم.

قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ ئاتاقلىق ئالىم، ئەدەبىيات تارىخچىسى ۋە نەزەرىيەچىسى بولغان ئىدى.

ئەجايىپ سوز ماھىرى، چوڭقۇر سەنئەتچى، ھازىرقى زاماننىڭ تەتقىقاتچىسى غ. م. مۇسرېپوۋ ئوزىنىڭ ھەر بىر كىتاۋى بىلەن قازاق سوۋېت ئەدەبىياتىنىڭ غەزىنىسىنى بېيىتقان ئىدى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى س س س ر ۋە دۇنيا خەلقلىرىنىڭ كوپلىگەن تىللىرىدا ئەشىر قىلىنغان.

غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋ جۇمھۇرىيەت يازغۇچىلار تەشكىلاتىنى مۇستەھكەملەشكە چوڭ ھەسسە قوشتى، بىر نەچچە ژىللار داۋامىدا قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىغا رەھبەرلىك قىلدى. ئۇ يېۋروپا مەدەنىيىتى جەمىيىتى ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى بولۇپ سايلانغان ئىدى. ئازىيە ۋە ئافرىقا ئەللىرىنىڭ تەرەققىيپەرۋەر يازغۇچىلىرى ھەرىكىتىنىڭ ئالدىنقى سېپىدە تۇرغانلارنىڭ بىرى بولغان ئىدى.

* * *

قازاقستان پايتەختى 4-يانۋار كۈنى غەبىت ماخمۇت ئوغلى مۇسرېپوۋنى ئاخىرقى سەپەرگە ئۇزاتتى. ئاباي نامىدىكى قازاقستان دولەت ئاكادېمىيەلىك ئوپېرا ۋە باليېت تىياترىغا مىڭلىغان ئادەملەر كەلدى. بۇ يەردە فويېدىكى سۇپىدا، گۇللەر ئارىسىدا مەرھۇمنىڭ جەسىدى سېلىنغان تاۋۇت ئورنىتىلغان ئىدى. ئەجايىپ سوز ماھىرى، كورنەكلىك جەمىيەت ئەربابىغا ئاخىرقى ھورمەت- ئېھتىراملىرى بىلدۈرۈلدى. ماتەم ئاھاڭلىرىنىڭ سادالىرى ئاستىدا ئەدەبىيات ۋە سەنئەت، پەن ۋە مەدەنىيەت ئەربابلىرى، ئەمگەكچىلەر ۋەكىللىرى، غ. م. مۇسرېپوۋ تالانتىنىڭ ئورغۇنلىغان مۇخلىسلىرى ئوتمەكتە.

پەخرىي قاراۋۇلدا- ك پ س س مەركىزىي كومىتېتى سەياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى د. ئا. قوناييۋ، س س ر ئالىي سوۋېتى رىياستىنىڭ رەئىسى س. م. مۇقاشېۋ، قازاقستان س س ر مىنىسترلار سوۋېتىنىڭ رەئىسى ن. ئە. نازارباييۋ ۋە باشقىلار بولدى.

سائات 12 دىن 30 مىنۇت ئوتتى. مەرھۇمنىڭ جەسىدى سېلىنغان تاۋۇت زالدىن ئېلىپ چىقىرىلدى. ماتەم ژۈرۈشى قەبرىستانلىققا يول ئالدى.

قەبرىستانلىقتا ماتەم مىتىنگىسى بولۇپ ئوتتى. مىتىنگنى ئاچقان دەپىن قىلىشنى ئويۇشتۇرۇش بويىچە كومىسسىيەنىڭ رەئىسى، قازاقستان كومپارتىيەسى مەركىزىي كومىتېتىنىڭ سېكرېتارى ز. ك. كامالىدېنوۋ ۋە سوزگە چىققانلار- قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى سېكرېتارى ئو. ئو. سۇلېيمېنوۋ، قىرغىزستان خەلق يازغۇچىسى س. جۇسۇيېۋ، شىمالىي قازاقستان ئوبلۇسلۇق ئىجرائىي كومىتېتىنىڭ رەئىسى ن. ئا. بولاتباييۋ، قازاقستاننىڭ خەلق يازغۇچىسى ئا. ئە. بىشېۋ، قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارى ل. د. كرۇشېكوۋ، شائىر م. شاخانوۋ، جامبۇل تېخنولوگىيە ئىنستىتۇتىنىڭ چوڭ مۇئەللىمى ي. خ. ماخمۇدوۋ غ. م. مۇسرېپوۋنىڭ چوڭ ھايات يولى ۋە كوپ تەرەپلىملىك پائالىيىتى، ئۇنىڭ ھازىرقى زامان قازاق ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتىنىڭ تىكلىنىشى ۋە تەرەققىياتىدىكى، ئىجادىي ياشلارنى تەربىيىلەشتىكى بىباھا ھەسسىسى، پارتىيە بىلەن خەلق ئىشىغا چەكسىز سادىق خىزمەت قىلغانلىغى توغرىلىق ئېيتتى.

قەبرى ئۇستىدە گۇلچەمبەرلەر ۋە گۇللەردىن دوڭ ھاسىل بولدى.

دوستلۇق جارچىسى ئىدى

... بۇنىڭدىن چارەك ئەسىر ئىلگىرى بىز، ئەلۋەتتە، ياشراق ئىدۇق. مۇسرېپوۋ بىلەن شەرقىي تۈركىستاندا دەسلەپ قېتىم ئۇچرىشىپ، ئۇ كىشى بىلەن بىللە ئەلنى ئارىلاپ چىقىش ھورمىتىگە ساۋەر بولدۇم. مەدەنىيەتلىگى، كېرەك جايدا مەغرۇرلىغى، ئەتراپلىق بىلىمى، يېقىملىق مۇجەزى، سەنئەتنى، ناخشا- سازنى، مۇزىكىنى جېنىدىن ئارتۇق سويىشى- ئۇنىڭ تەبىيىتىدىكى ئۇز خەلقىدىن سىڭگەن ئېسىل پەزىلەت بولسا كېرەك. شۇ سەپىرىدە غەبىت ماخمۇت ئوغلى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇيغۇر، قازاق ۋە باشقا خەلقلەرنىڭ تارىخىنى، مەدەنىيىتىنى تەتقىق قىلىپ، ئىككى دولەت ئارىسىغا دوستلۇق ئۇرۇغىنى چاچىدىغان پىكىرلىرىنى بىلدۈرۈپ، دانالىغىنى كورسەتكەن ئىدى.

غەبىت مۇسرېپوۋ مېنىڭ نەزىرىمدە- خەلقلەر دوستلۇغىنى، سوۋېت دولىتىنىڭ شان- شوھرىتىنى كۈيلەپ ئوتكەن سەنئەتكاردۇر.

غەبىت بىزنىڭ قەلبىمىزدە مەڭگۇ ياشايدۇ.

زىيا سەمەدىي، يازغۇچى.

ئەلۋىدا، دادىل دوست

...ئادەتتە ئۇ كام سوز، سىنچى كورىنەتتى. ھەقىقەتتە بولسا ئىنتايىن سەمىمىي، ئادىل ۋە دادىل، ئوز خەلقىنىڭ، دۇنيا مەدەنىيىتىنىڭ ئەڭ باي، بۈيۈك ئەنئەنىلىرىنى ئىگىلىگەن مۇلاھىزىلىك شەخس ئىدى!

غېبىڭ مەيلى ئائىلىدە بولسۇن، مەيلى ئىدارىدا بولسۇن- ھېچ قاچان يېڭىدىكىلەرگە ئېغىرىنى سېلىشنى بىلمەتتى. ئەكسىچە ئۇلارغا ياخشى شارائىت يارىتىشقا، ئۇلارنى مىننەتدار قىلىشقا ئائىل بولاتتى. بۇ خۇسۇسىيەتنى 1957-ژىلى ئۇنىڭ رەھبەرلىگىدە شىنجاڭغا بارغىنىمىزدا ئۈرۈمچى، تۇرپان، لەنجۇ، بېجىڭ شەھەرلىرىنى بىللە ئارىلىغىنىمىزدا ياخشى بايقاپ قالدىم.

مەشھۇر يازغۇچى، پۇتكۈل ھاياتىدا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ ۋەكىللىرىگە سەمىمىي خەيرخاھلىق قارىشىدا، ئەينە شۇ دادىل پىكىر، دىلكەشلىك سېزىمغا ئاساسلىنىپ ياشىدى.

ئوزەڭنىڭ ئولمەس ئەسەرلىرىڭ ئارقىلىق تىرىكلەر قەلبىدە مەڭگۇ ياشايسەن غەبىت!

ھېزمەت ئابدۇللىن، يازغۇچى.

قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسى چ. ۋەلىخانوۋ نامىدىكى تارىخ، ئارخولوگىيە ۋە ئېتنوگرافىيە ئىنستىتۇتىنىڭ مەخسۇس مۇتەخەسسىسلەر گرۇپپىسى 15 ژىلدىن بېرى جەنۇبىي قازاقستاندا قېزىش ئىشلىرىنى ئېلىپ بارماقتا. بۇ يەردە ئوتتۇرا ئەسىردىكى ئوترار شەھىرىگە ئالاھىدە كوڭۇل بولۇنمەكتە. سۈرەتتە: ئوتتۇرا ئەسىر ئارخولوگىيەسى بولۇمىنىڭ باشلىغى (سولدا)، تارىخ پەنلىرى كاندىداتى ك. مولداخمەت ئوغلى باياقوۋ، ئىلمىي خادىم ر. ئابۇتالىپ قىزى بېكتورېيېۋالار يېڭىدىن تېپىلغان بۇيۇملارنى تەتقىق قىلماقتا.

پاراسەتلىك ئايال

يېقىندا مېركى رايونلۇق كېڭەش ئىجرائىي كومىتېتى مۇئاۋىن رەئىسى بازارگۇل ئەلمېيزوۋا نامىغا خەلق دېپۇتاتلىرى جامبۇل ئوبلۇسلۇق كېڭەشتىن مەخسۇس خەت كەلدى. ئۇنىڭدا: «رايوندىكى كارخانىلار بىلەن سوۋخوز- كولخوزلاردا مەدەنىي-مەئىشىي قۇرۇلۇش جايلىرىغا ئاجرىتىلغان خىراجەتنى پايدىلىنىش بويىچە رەھبەرلەر كېڭىشىنىڭ ئىشى ھەققىدە خەۋەر بەرسىڭىز. سىلەرنىڭ ئىش تەجرىبەڭلار ئوبلۇس دائىرىسىدە تارقىتىلىدۇ».

بۇ رەھبەرلەر كېڭىشىنىڭ قۇرۇلۇشى ئېگىلىكلەر بىلەن كارخانىلارنىڭ ھەر خىل قۇرۇلۇشلىرىغا ئاجرىتىلغان خىراجەتلىرىنى بىرلەشتۈرۈپ پايدىلىنىشى مۇھىم قۇرۇلۇشلارنى تېزلىتىش ئۇچۇن پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ئەمەلىيەت كورسەتتى. كېيىنكى ئۈچ ژىل ئىچىدە مەزكۇر كېڭەش ياردىمى ئارقىسىدا رايوندا 400 ئورۇنلۇق مەدەنىيەت ئويى، 320 ئورۇنلۇق مەكتەپ- ئىنتېرنات، 320 ئورۇنلۇق باللار باغچىسى ۋە باشقا قۇرۇلۇشلار سېلىنىپ، پايدىلىنىشقا بېرىلدى.

سۈرەتتە: بازارگۇل ئەلمېيزوۋا ئىش ئۇستىدە.

بوۋاقلار سۇدا ئۈزۈشنى ئۆگەنمەكتە

تېمىرتاۋ باللار باغچىسىغا ئىشقا كىرگۈچى تەربىيىچىلەر ئۇچۇن سۇدا ئۈزۈشنى بىلىشى شەرت. چۈنكى باللار باغچىلاردا ئۈچ ياشتىنلا سۇدا ئۈزۈشكە ئۆگىتىلىدۇ. كىچىكلەر گرۇپپىسىدا دەم- دەم تۇرۇپ قالغان باللار چېغىدا ئۈزۈشنى بىلىدۇ. 7 ياشقا كەلگەندە بولسا تەييارلىق گرۇپپىلىرىنى ئۆگەتكۈچىلەر ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن سۇدا ئۈزەلەيدىغان بولۇپ چىقىدۇ.

سۇدا ئۈزۈشكە بولغان ئاممىۋىي قىزىقىشنىڭ ئاساسىي پايدىسى، باللارنىڭ سالامەتلىگىنى مۇستەھكەملەشتىن ئىبارەت. نەتىجىدە كېيىنكى چاغلاردا تېمىرتاۋ شەھىرىدە باللار ئاغرىقلىرى كەسكىن ئازىيىپ كەتتى.

ھەر ژىلى شەھەرنىڭ چېتىدىكى پىونېرلار لاگېرلىرىدا ۋە ئۈزۈش باسسېينلىرىدا ئون تورت مىڭغا يېقىن بالا ئۈزۈشكە ئۆگىتىلمەكتە. تېيىز باسسېينلىرى بار ئۈچ باللار باغچىسى سېلىندى، يەنە بىر نەچچىسى سېلىنىش ئالدىدا تۇرىدۇ. ئىككى ياشلىق باللارنى ئۈزۈشكە ئۆگىتىش، ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك باللارنى چىنىقتۇرۇش تەجرىبىلىرى ژۈرگۈزۈلمەكتە.

(قازتاگ).

ۋەتەن توغرىلىق سىمفونىيە

موسكۋادا ئىتتىپاق ئۆيى كولونىنا زالىنىڭ سەھنىسىدە قازاقىستان س س ر خەلق ئارتىسى، س س س ر ۋە قازاقىستان س س ر دولەت مۇكاپاتلىرىنىڭ لائۇرياتى، كومپوزىتور قۇددۇس غوجامياروۋنىڭ «تەكلىماكان» دېگەن تۆرتىنچى سىمفونىيەسىنىڭ پرېمېرىسى ياڭرىدى. كونسېرت پروگراممىسىنى دەسلەپكى كەسپىي ئۇيغۇر كومپوزىتورىنىڭ ئەڭ ياخشى ئەسەرلىرى تەشكىل قىلدى.

—ئەسەرلىرىمنىڭ موسكۋادا ياڭراپ، پايتەختنىڭ تەلەپچان تاماشىبىنلىرى بىلەن ئۇچرىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغىنىم ئۈچۈن بەختلىكمەن ۋە پەخىرلىنىمەن،— دەيدۇ قۇددۇس غوجامياروۋ.

زالدا تاماشىبىنلار ئارىسىدا رسفسرنىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن سەنئەت ئەربابى كومپوزىتور ئا. فىلاركوۋسكىيمۇ بولدى. تاس س مۇخبىرى ئۇنىڭ كونسېرت توغرىلىق تەسىراتلىرىنى ئورتاقلىشىشنى ئىلتىماس قىلدى.

—ئاددىي دېخان ژىگىتىنىڭ كۆرنەكلىك زامانىۋىي كومپوزىتور بولۇپ يېتىلىشى،— دېدى ئۇ،— ئۇنى ئىجاتكار— گراژدان، ئىجاتكار— كوممۇنىست سۈپىتىدە چۈشىنىشكە ياردەم بېرىدىغان دەۋرىنىڭ ئىجتىمائىي ئۆزگىرىشلىرىنى ئەكس ئەتتۈردى.

ق. غوجامياروۋ ستۇدېنت چېغىدىلا ئۇيغۇر ناخشا— ناھاڭلىرىنى ژىغىشقا باشلىدى. 1951— ژىلى قازاقىستان كونسېرۋاتورىيەسىنىڭ ستۇدېنتىغا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ياش قەھرىمان قىزىغا بېغىشلانغان «رىزۋانگۈل» دېگەن سىمفونىيەلىك پوئېمىسى ئۈچۈن س س س ر دولەت مۇكاپىتى بېرىلدى.

ق. غوجامياروۋ ھەر خىل ژانىرلاردىكى ئەسەرلىرىنى— ئوپېرا، بالېت، سىمفونىيە، كونسېرت، سىمفونىيەلىك پوئېما، ئوۋېرتيۇرلارنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ياراتتى. دەسلەپكى ئۇيغۇر كومپوزىتورى ئۆز خەلقىنىڭ قېدىمىي ئەنئەنىلىرىنى، ئۇنىڭ ئۆز ئالاھىدىلىكگە ئىگە ئىجادىيىتىنى ساقلاش پروبلېمىسىغا جۈرئەتلىك، تالانتلىق ھالدا ياندىشتى. موسكۋا سەھنىسىدە ئىلھاملاندۇرغىدەك ھالدا ياڭرىغان ئەسەرلىرىدىن بىز ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىنى، تولۇق دراملىق ۋاقىئەلەرنى كوردۇق. ئۇيغۇرلار تارىخى تورتىنچى سىمفونىيەدىمۇ مۇزىكىلىق ئىپادىسىنى تاپتى. ئاۋتور ئۇنىڭ بىلەن تىڭشىغۇچىلارنى دەسلەپكى قېتىم تونۇشتۇردى.

زامانىۋىي ماۋزۇدىكى ئەسەرلىرىدە كومپوزىتورنىڭ س س س ر خەلقلىرىنىڭ قېرىنداشلىق ئائىلىسىدە گۈللەنگەن ۋەتىنى تارىخىنىڭ يېڭى سەھپىلىرى ياڭرىدى ۋە ئۇلار تىڭشىغۇچىلارنىڭ چوڭ قىزىقىشىنى پەيدا قىلدى.

مەن ئائۇدىتورىيەنىڭ غوجامياروۋ ئەسەرلىرىنى قانداق ئىللىق، سەممىمىي قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ شاھىدى بولدۇم،— دەپ تەكىتلىدى سوھبىتىمىزنىڭ ئاخىرىدا موسكۋالىق كومپوزىتور. شۇنىڭغا ئىشىنىمەنكى، بۇ كونسېرت قېرىنداش خەلقلەر مەدەنىيەتلىرىنىڭ ئۆز ئارا بىر— بىرىنى بېيىتىشىغا، س س س ر خەلقلىرىنىڭ دوستلۇغىنى مۇستەھكەملەشكە ياردەم بېرىدۇ.

(تاس س).

كونسېرتتىن كېيىن كومپوزىتورنى تاماشىبىنلار ۋە كەسىپداشلىرى قىزغىن ئالقىشلىدى.

مېۋىلىك باغ

تاغ ئۈستىدىن تۇمان كۆتىرىلىپ، ئالتۇن قۇياش ئۇرنىنى چېچىشقا باشلىغاندا قايناز ئاۋۇلى ئەمگەكچىلىرىمۇ ئىشقا ئاتلىنىدۇ. ھايدالغان ماللىرىنىڭ تۇپۇرلاشلىرى، توخۇلارنىڭ چىللىشى، ماشىنا، تراكتورلارنىڭ گۈرۈلدەشلىرى ئاۋۇل ھاياتىنى جانلاندۇرىۋېتىدۇ. بىر تەرىپى ئىلى دەرياسى بويىدىكى توقايلىققا تۇتاشقان ئىگىز تۆپىلىكتە تاللار ئورىغان قايناز ئاۋۇلى ژىرىك كولخوزىنىڭ مەركىزىدۇر.

—ھاياتتا ھەممە نەرسە بىر— بىرىگە باغلىق،— دەيدۇ ئەمگەك مەردانىسى كۆلان ئەبدىبايېۋا،— بىزنىڭ بۈگۈنكى مول— پاراۋانلىق تۇرمۇشىمىز ئوتكەن كۈنلىرىمىزنىڭ مېۋىسى، بۈگۈنىمىز بولسا ئەتە بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان.

كۆلان ئەبدىبايېۋا ئۇن بالا تەربىيەلەپ يوستەرگەن باتۇر ئانا، ئاتاقلىق چوپان. ئۇنىڭ ئايدارخان ئىككىسى بىللە قوي چارۋىچىلىقىدا ئىشلەيدۇ. ھەر ئىككىسىنىڭ ئاتا— بوۋىلىرىمۇ موشۇ كولخوزنىڭ ئاساسچىلىرى ئىدى.

ئۇ، ئوتتۇزىنچى ژىللىرى تەشكىل قىلىنغان مەزكۇر كولخوز تارىخىنى بايان قىلغاندا كوز ئالدىمىزدىن شۇ دەۋرنىڭ كۈرەشچىلىرى تىزىلىپ ئوتتى. كولخوزلىشىش دەۋرى، ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرلىرىدە خەلقنى تەشكىللەپ، گراژدانلىق بورچىغا داغ چۈشەرمەي جاسارەت بىلەن پائالىيەت كورسەتكەنلەر، ئۇلارنىڭ ھاياتى ھەققىدە ئېيتىشقا ئەرزىيدىكەن.

ئۇلارنىڭ ھەممىسى توگمەس ھېكايە، ئۇزاق تارىخ. مەن ئۆزۈمگە ياخشى تونۇش ئومەر بوۋاي ھەققىدىلا ئېيتىپ بېرەي. ئىككىمىز مەركىزىي كوچا بويلاپ كېتىۋاتىمىز. ئىككى چەتتە كوتىرىپ سېلىنغان چىرايلىق ئويلەر. قاتار— قاتار دەل— دەرەخلەر. بۈككىدە دەرەق ئارىسىدىكى چوڭ ھويلىغا يېتىپ كەلدۇق. ئۇنىڭ دەرۋازىسىغا: «بۇ ئۆيدە ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ مەردانىسى سىدىق ئوماروۋ ياشىغان» دەپ يېزىلىپتۇ.

—بۇ خىل يېزىق ئاۋۇلدىكى ۋەتەن ئۇرۇشى مەردانىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئويلىرىدە بار. سىدىق ئاكا مەھەللىمىزدىكى موتىۋەرلەردىن ئىدى،— دەيدۇ كۆلان.— ئۆزى ھايات بولمىسىمۇ باللىرى بار. سىدىق ئاكا ئومەر بوۋاينىڭ چوڭ ئوغلى. بوۋاي 96 ياشتا مەنى موماي بولسا 84 يېشىدا بۇ دۇنيادىن كەتتى. ھازىر ئاۋۇلدا ئۇلارنىڭ ئىككى بالىسى ياشايدۇ.

بىزنى ھويلىدا گۈللۈك ياغلىق ئارتقان ئايال قارشى ئالدى.

—خۇش كېلىپسىلەر!

بۇ— ئومەر بوۋاينىڭ كېلىنلىرىنىڭ بىرى— كۆلخان ئىكەن. ئەندىكى سوھبەتنى ئۇ ئۆزى داۋاملاشتۇردى. ئومەر بوۋاي بارلىق ئاڭلىق ھاياتىنى كولخوز ئېگىلىگىدە ئوتكەزدى. ئۇ باينىڭ مېلىنى بېقىپ، ئوكتەبر ئىنقىلاۋى نەتىجىسىدە 40 ياشقا يەتكەندىلا ئەركىنلىككە چىقىپ، ئويلىنىپ، ئائىلە قۇردى. كولخوزدا ئاشلىق تۇشۇپ، توگە باقتى. ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرىدە ژۇتتا قالغان بالا— چاقا، قىز— كېلىنلەرگە پانا بولۇپ، ئەمگەكتە ئۈلگە كورسەتتى. ئۇنىڭ باللىرىلا ئەمەس، نەۋرىلىرىمۇ ئىشقا قوشۇلۇپ، كولخوز تەرەققىيات يولىغا قەدەم قويغانىدىلا، ئۇ 80 يېشىدا پېنسىيەگە چىقتى. بىر ئەسىرلىك بەختلىك ۋە مەزمۇنلۇق ھاياتىدا ئۈچ ئوغۇل، بىر قىز كورگەن بۇ موتىۋەر ئاتىنىڭ ئەۋلادى 80 گە يېتىدۇ. بوۋاي— مومايىنىڭ 13 كېلىنى، 26 نەۋرىسى، 27 چەۋرىسى بار. ئۇلارنىڭ 28ى ئالىي مەلۇماتلىق، يەتتىسى ئوتتۇرا مەلۇماتلىق، بەشى ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇيدۇ. ئون ئىككىسى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئوقۇتقۇچىلار بىلەن دوختۇرلار، قۇرۇلۇش ئىنژېنېرلىرى بىلەن ئىشچىلار، مالىيە خىزمەتچىلىرى بىلەن ماشىنا— تراكتور ھايدىغۇچىلار، كىتاپخانىچىلار، سودا خىزمەتچىلىرى بىلەن ئىختىساتچىلار بار.

ئاۋۇلدا تۇرۇشلۇق ئۆيلەرنىڭ كۆپچىلىگى بىر مەركەزدىن ئىسسىتىلىدۇ. بۇ يەردە ئوتتۇرا مەكتەپ، بالىلار باغچىلىرى، ئىنتېرنات، دوختۇرخانا، سپورت كومپلېكسلىرى بار. ھەر بىر ئۆيدە رادىو، تېلېۋىزور، گاز، ئېلېكتر چىرىغى. مەئىشىي خىزمەت كورسىتىش كومبىناتى، مونچا، مەدەنىيەت سارىيى، ئوزۇق— تۈلۈك سانائەت ماللىرى دۇكانلىرى ئاھالىغا خىزمەت قىلماقتا.

ئىلگىرى قايناردىن رايون مەركىزىگە پەقەت تار، ئەگرى— بۈگرى ئاياق يولى بار بولۇپ، بۇ قاتناشقا قىيىن ئىدى. كېيىنكى ژىللىرى ئېگىلىك يولنى ياساپ، تاش توكۇپ، ئېلېكتر لىنىيەسىنى تارتتى. ھازىر بۇ تەۋەدىكى قىستاۋلارنىڭ ھەممىسىدە تۇراقلىق ئېلېكتر نۇرى بار. كولخوز مەمۇرىيىتى ئەمگەكچىلەرنىڭ مەدەنىي دەم ئېلىشىنى ياخشىلاش ئۈچۈن ئاۋۇلدىكى مەلۇم ئويمانغا تېكەس دەرياسىنىڭ سۈيىنى تولتۇرۇپ، ئەتراپىغا كوچەت تىكىپ، سكامېيكىلار ئورنىتىپ، دەم ئېلىش زونىسىغا ئايلاندۇردى. ھازىر بۇ كولدە ياشلار قېيىق بىلەن سەيلە قىلىدۇ.

ئومەر بوۋاينىڭ كىچىك ئوغلى بىتانىنىڭ يەتتە ئېغىزلىق ئازادە، ئارامگاھىدا راھاتلىنىپ چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ سوھبەتلەشمەكتىمىز. داستىخاندا گوش، سۈت تاماقلىرىدىن باشقا ئۈتياش، مېۋە— چېۋىلەرمۇ بار.

بۇ قاراقات، بولدۇرگەن قاتارلىق ۋىتامىنلىق مېۋىلەرنى بىز باشقا يەردىن توشىمايمىز،— دېدى كۆلخان،— بۇ مېۋىلەر تاغ باغرىدا تولۇپ ياتىدۇ.

كولخوزنىڭ پېشقەدەم موتىۋەرى ئومەر بوۋاي بارلىق ئەۋلاتى بىلەن يېشىل ئەمەنگە ئوخشىسا، شۇلار كەبى مەردانىلارنىڭ قۇدرىتىدىن گۈللەنگەن بۇ ئېگىلىك بۈلبۈللار خەندان ئۇرغان مېۋىلىك باققا ئايلانغان.

قابىبۇللا سىدىقوۋ.

ئالمۇتا ئوبلۇسى، ئارىنقۇل رايونى.

ئاۋۇل ئاخشىمى

دېكابر ئېيىنىڭ ئاخىرى. كۈن پېتىش پەيتىدە جۇڭغار ئالا تېغىدىن چىققان ئىزغىرىن شامال قارلارنى ئۇچۇرۇپ، ئەتراپنى ماناللاشتۇرماقتا. شەپەق ئۇرى تاغلارنى قىزىل شولىغا پۈركەپ، ئاستا— ئاستا سۇسلاشتى.

لېنىن نامىدىكى سوۋخوزنىڭ مەركىزى— ئۈلكېن ئاغاش يېزىسىدا ھايات كەچقۇرۇن تېخىمۇ جانلىنىپ كېتىدۇ. ئىشتىن قايتقانلارنىڭ، باللارنىڭ ۋاراڭ— چۇرۇڭلىرى، ماشىنىلارنىڭ گۈرۈلدەشلىرى، كالىلارنىڭ، قوي— ئوشكىلەرنىڭ مەرەشلىرى... مەھەللىنىڭ كەچكى مەنزىرىسىدىن ھوزۇرلانغان بىر توپ ئادەم كوچىدا تۇرۇپ پاراڭ سېلىشماقتا. ئۇلار قاپاس، ئۇرغالىي ئاقساقاللار باشلىق موشۇ ئاۋۇلنى بەرپا قىلغان ئەمگەك مەردانىلىرى. كەچقۇرۇننىڭ ئوچۇق، ساپ ھاۋاسىدا سەيلە قىلىش بۇ پېشقەدەملەرنىڭ ھەر كۈنلۈك ئادىتى. ئۇلارنىڭ بۈگۈنكى سوھبىتى ئاق چېدىرلىق رەتلىك ئويلەر، ئاسفالت كوچىلار، ئېلېكتر نۇرى چاقنىغان ئاۋۇلى ھەققىدە ئېدى.

ئىلگىرى بۇ يەرلەر ئادەم ئاياق باسمىغان دالا بولغان. بۇنىڭدىن 130 ژىل مۇقەددەم قازاق ئالىمى چوقان ۋەلىخانوۋ غۇلجا شەھىرىگە قىلغان سەپىرىدە بۇ تەۋەدىن ئوتۇۋېتىپ ئۇنىڭ مەنزىرىسىنى مۇنداق تەسۋىرلىگەن: «ئوسەك دەرياسىغا قەدەر بولغان يەرلەر گىياسىز تاقىر، قۇملۇق ياكى سازلىقتۇر. دالادا ئەمەن، يانتاق ۋە باشقا چول ئوسۇملۇكلىرىدىن باشقا ھېچ نېمە ئۇنمەيدۇ. بۇ يەرنى كەسلەنچۇكلەر بىلەن ئىلانلار ماكان قىلغان».

ئەنە شۇ تەۋە سوۋېت دەۋرىدە باغ— باراڭلىق، 900 ئائىلە ياشايدىغان شەھەر قىياپىتىدىكى يېزىغا ئايلاندى. ئۇ يەردە لېنىن ناملىق سوۋخوز قۇرۇلدى. سوۋخوزنىڭ ئىككى مىڭ گېكتار ئاشلىق ئېتىزى، 42 مىڭ قوي— ئوشكىسى، 2 مىڭغا يېقىن كالا، مىڭدىن ئارتۇق ئىلقىلىرى بارلىغىنى ئېيتقان قاپاس ئاقساقال سوھبەتنى كېلەچەك ھەققىدىكى پىلانلارغا بۇرىدى.

—سوۋخوز دىرېكتورى ئېرتاي ئوماروۋنىڭ ئېگىلىكنىڭ 12— بەش ژىللىقتىكى پىلانلىرى ھەققىدىكى دوكلادىنى ئاڭلىغان ئېدىم،— دېدى ئۇ. ئالدىمىزدىكى بەش ژىللىقنىڭ ئاخىرىدا سوۋخوزىمىزدا قوي سانى 49 مىڭغا، كالا 1700 گە، ئىلقا 1050 كە يېتىدۇ. مەھەللىنىڭ ئوزىدىلا 60 تىن ئارتۇق تۇرۇشلۇق ئويلەر، زامانىۋىي كلۇب، مەدەنىيەت سارىيى، دوختۇرخانا، سپورت كومپلېكسى ۋە باشقىمۇ ئىمارەتلەر سېلىنىدىكەن. بىزنىڭ تىلىگىمىز جاھاندا تېچلىق بولۇپ، خەلقىمىز بەرپا قىلغان بايلىق ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرىغا قالسا دېگەندىن ئىبارەتتۇر.

قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلاپ، ئاۋۇل كوچىلىرى جىمىپ، كىتاپخانا، مەدەنىيەت ئويلىرىنىڭ چىراقلىرى ياندى. يېزا ياشلىرى 2—3تىن بولۇپ شۇ تەرەپكە يول ئېلىشتى.

ئەبېن ئوماروۋ.

تالدىقورغان.

ھايۋانلار بىلەن ئوسۇملۇكلەرنى ئاسراش كوپەيمەكتە

ئورال ئوبلۇسىدىكى يۈز مىڭ گېكتارلىق ئورمانىنىڭ چېگارىسىغا «باياتاس دولەت قورۇغى» دېگەن يېزىقى بار بەلگۈ كورسىتىلدى. بۇ يەردە جۇمھۇرىيەتنىڭ غەربىي— شىمالىدا ئاز ئۇچرايدىغان قۇشلار ئۇگا سالىدىغان دەرەقلەر، بۇغا، قاۋان، كېيىكلەر ۋە ئوسۇملۇكلەر، كونا بولۇكيەلىك گىيالار غەمخورلۇققا ئېلىنىدى.

جۇمھۇرىيەتتە ھازىر يەتتە چوڭ— چوڭ قورۇق موجۇتتۇر.

تويـ توكۈن قوشاقلىرى

ئۇيغۇر خەلق قوشاقلىرى ئىچىدە تويـ توكۈن قوشاقلىرى ئاساسىي ئورۇننى ئىگەللەيدۇ. بۇ قوشاقلاردا ئىككى ياشنىڭ تۇرـ مۇشى كۈيلىنىدۇ. توي مەراسىمى قوشاقلىرى خەلقنىڭ مەنىۋىي ئېھتىياجىدىن پەيدا بولۇپ، ئەۋلادتىنـ ئەۋلادقا ئوتۇپ كەلمەكتە.

بىز گېزىتخانلىرىمىزغا «يارـ يار»، «كۈيوغۇل سالىمى»، «چۈنـ چۈن سالۋات» ئوخشاش تويـ توكۈن قوشاقلىرىنى ھاـ ۋالە قىلىۋاتىمىز.

يارـ يار

ئاشىق ئوتى ئالەمگە
تارىسىدى، يارـ يار!
يۇسۇپ بىلەن زىلەيخا
بولسا ئىدى، يارـ يار!

ئاشىقلىقنى ئۇلاردىن
سورىسا ئىدى، يارـ يار!
ھۇر قىزلىرى بېيىشتا
چاكـ چاك ئەتتى يار، يار!

* * *

چاچراپ ئوتكەن جەرەننى
سەككىز دەڭلار، يار، يار!
سەككىز قىزنىڭ بىرىنى
سىڭلىم دەڭلار يار، يار!

قىزلارمىغۇ خىرامان،
يارى بىلەن، يار، يار!
قىز ئانىسى ژىغلايدۇ
زارى بىلەن، يار، يار!

* * *

ئەگمـ ئەگم يوللاردا
قىز كېلەدۇر، يار، يار!
قىزىل تونىنى پۇركىنىپ
كم كېلەدۇر، يار، يار!

پۇركەنمە قىز، پۇركەنمە،
تويۇڭ بولدى، يار، يار!
ئالتۇن بىلەن كوشۇگە
ئويۇڭ بولدى، يار، يار!

* * *

ژۇك ئاستىدىكى قايچاڭنى
دات بېسىپتۇ، يار، يار!
ئاتاڭ بىلەن ئاناڭنى
غەم بېسىپتۇ، يار، يار!

سىڭلىم، سىنىڭ قىلغىڭ
مىڭغا يېتەر، يار، يار!
ساچماغىڭنىڭ ساچىسى
يەرگە تېگەر، يار، يار!

* * *

ھايـھاي ئويلەن، ھاي ئويلەن،
باشلىدىلار، يار، يار!
گۈلنى ئېلىپ چەكمەنگە
تاشلىدىلار، يار، يار!

كۈيوغۇل سالىمى

ژىگىتلەر:
ـئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۈيوغول سالام بەردى.
مۇراتـ مەخسەت ھاسىل
بولغاي!

قىزنىڭ ئاتاـ ئانىسى:
ئىنشا ئاللا،
مۇبارەك بولغاي،
ئويۇڭلار ئوي بولغاي!
مۇرادىڭلار ھاسىل بولغاي!

ژىگىتلەر:
ـئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۈيوغول سالام بەردى.

قىزنىڭ ئاتاـ ئانىسى:
ئىنشا ئاللا،
ئېيتقىنىڭلاردەك بولغاي.
بەش ئوغوللۇق،
ئىككى قىزلىق بولغاي.

ژىگىتلەر:
ـئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۈيوغول سالام بەردى.

قىزنىڭ ئاتاـ ئانىسى:
ـئىنشا ئاللا،
توققۇز ئوغوللۇق،
بىر قىزلىق بولغاي.

ژىگىتلەر:
ـئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۈيوغول سالام بەردى.

قىزنىڭ ئاتاـ ئانىسى:
ـئۇچىڭىز ئۇزارغاي،
توپىڭىز يېيىلغاي،
قىقاس، ژىگىتلەر،
قىقاس، باللار!

ژىگىتلەر:
ـئەسسالام ئەلەيكۇم،
كۈيوغول سالام بەردى.

قىزنىڭ ئاتاـ ئانىسى:
ئەلەيكۇم ئەسسالام،
لىڭگىلچاق ياخشى جابدۇقـ
مەرىكىدە توقۇپ بولماس.
ئۇلىقى بار، قۇشقىنى يوق.
قىڭغىراق ياخشى جابدۇقـ
مەرىكىدە تۇتۇپ بولماس،
سىپاھى بار، غىلىپى يوق.
قىقاس ،ژىگىتلەر،
قىقاس، باللار!
كۈيوغول ئوغۇل بولماس،
كويوغولنى ئوغول دېسە،
كوڭلى خۇش بولۇر.
كۇل تام بولماس،
كۇل تام بولسا،
تۇۋى بوش بولۇر.
قىقاس، ژىگىتلەر،
قىقاس، باللار!

تېز ئوقۇپ، تېز سوزلەپ

باق

ئاق پوپۇك،
ئاپپاق پوپۇك،
كوك پوپۇك
كوپـ كوك پوپۇك.

* * *

بىزنىڭ باغدا
پۇپۇل پاختەك.
پۇپۇكلىمەكچىدى،
پۇپۇكلىمىسمۇ،
پۇپۇكلىمەكچىدى.

* * *

بىزنىڭ باغدا
بىر جۇپ پۇپۇل پاختەك
ژىلدا ئەشۇ چىناردا پۇپۇل
پاختەك
بۇ ژىل نەدە پۇپۇل پاختەك.

* * *

ئەشۇ ئارال،
قايسى ئارال
قاراـ ئالا ئارال
قارى قېلىن ئارال.

* * *

مەن قۇشناچىم بىلەن
ئۇن تاسقاشماقچىدىم.
تاسقاشمىسامۇ،
تاسقاشماقچىدىم.

* * *

ئاق مەخمەل قالپاق ئاقمۇ،
ئاق مەخمەل پايپاق ئاقمۇ؟

* * *

ئىشت ھاۋشىدى،
كاڭشىدى
ئېگىسى قەۋەت
كاپشىدى.
ئېتىمنى توقۇپ قويدۇم،
ئېتىنى تېپىپ قويدۇم.

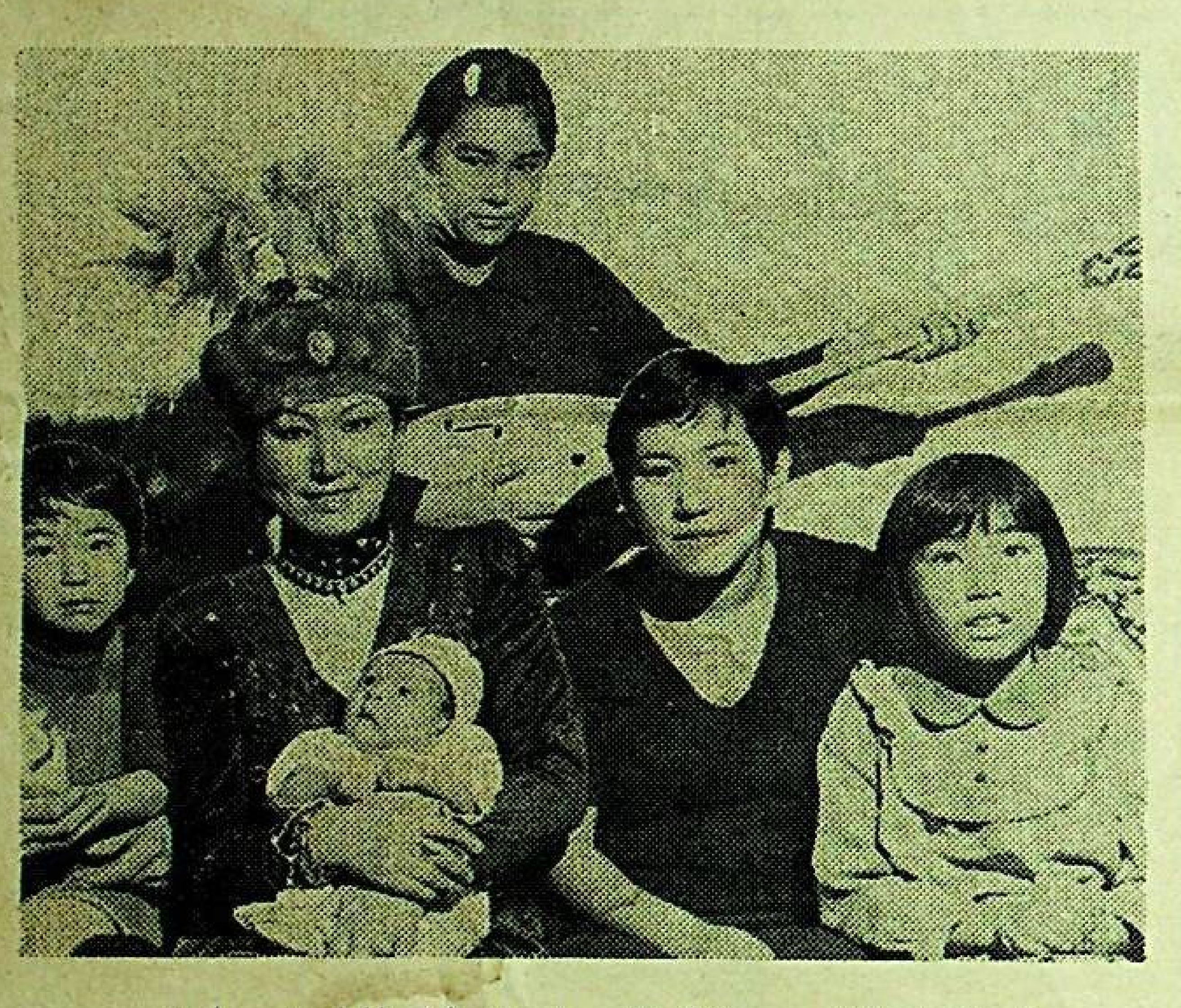

سۈرەتتە: ئاخشىچى قالامقاس ئوراشېۋا باللىرى بىلەن.

ئادەم ۋە تەبىئەت

قىزىل غاز قەيەردە قىشلايدۇ

ماڭغىشلاق ئېنېرگېتىكا كومبىـ ناتىنىڭ ئىللىق سۈيى ھاسىل قىلـ غان قارا كول كولىدە ئاققۇش ۋە قىزىل غاز (فىلامىنگو) توپـ لىرى قىشلاشقا قارار قىلدى. س س س ر نىڭ «قىزىل كىتاۋىغا» يېزىلغان تەخمىنەن 25 مىڭ ئاقـ قۇش ۋە قىزىل غاز ژىلنىڭ سوغ پەسلىنى بۇ يەردە، شېۋچېنكو شەھرىدىن تەخمىنەن ئون كىلوـ مېتىر جايدا ئوتكەزمەكتە. كول قورۇق دەپ ئېلان قىلىندى.

ماڭغىشلاق كارخانىلىرى چىـ قىندى سۇلارنى تازلاش مەسىلـ سىنى ھەل قىلىپ تەبەتكە پايدا كەلتۇرمەكتە. تازلانغان سۇنىڭ ئارتۇق قىسمى ئېتىزلارغا، باغـ لارغا ئەۋەتىلمەكتە. ھازىر شېۋـ چېنكو شەھرىنىڭ ھەر بىر ئاھاـ لىسىغا 50 كۋادراتنى مېتر كوـ كۇل مەيدان توغرا كېلىدۇ. ھاـ ۋانى گۇللەرنىڭ خۇش پۇرىغى قاپلىدى. شېۋچېنكو شەھرىگە خەلق ئارا ئارختېكتورلار ئىتتىـ پاقىنىڭ مۇكاپاتى بېرىلدى.

(تاس س).

چۈنـ چۈن سالۋات

چۈنـ چۈن سالۋات
بەر مۇھەممەت،
ھەر كىشى ئوزلەر،
ئىشكنى كوزلەر،
سۇرۇڭغا ئاغچىلار،
ئوينىڭىزلەر، كۇلىڭىزلەر.
ئاڭلاڭلارـ ئاڭلاڭلار:
مەن ئوزەم بىر باتۇر ئىدىم،
تاغدا كىيىك ئاتۇر ئىدىم.
قالپىغىمنى قىردا قويۇپ،
يېنى يوق قوڭغۇزنى
يانغا تارتماي مىنەر ئىدىم.
ئۇنمىگەن چىغ تۇۋىدىن
تورەلمىگەن توشقان چىقتى،
پۇتمىغان چوماق بىلەن بىرنى
قويسام،
كولمىغان ئورىغا چۇشتى.
ئالتە كىشىگە باستۇردۇم،
يەتتە كىشىگە سويدۇردۇم،
ئالتە پاتمان يېغى چىقتى،
يەتتە پاتمان چاۋىسى،
قىشتىن بېرى يەۋاتىمىز،
ھېلىمۇ بار يامىسى.
بۇ توشقاننىڭ ئوپكىسىنى،
چاقىردىم ئوپكىسىگە كوپ
كىشىنى.
بۇ توشقاننىڭ باش تېرىسى،

ئىككى داپ، بىر دۇمباق
بولدى،
دۇمباقنىڭ يوغانلىغى،
كورۇنگەن دوڭدەك بولدى.
توشقاننىڭ تېرىسىنى

ئايرىپ كۇنگە تارتتىم،
كۇندىن ئېلىپ دوڭگە تارتتىم.
پەملىمەستىن كېرىپ قويۇپ،
دۇتخانىدا ئۇچ كۇن ياتتىم.
بۇ كونۇمدە مەسە تىكتىم،
ئاقچىسىنى نەق بەرسە تىكتىم.

بازارغا ئېلىپ چىقماي،
خېرىدار بولۇپ كەلسە تىكتىم.
ئۇ ئون كىشىلىك مەسە بولدى،
يېرىم كونۇم يەكپاي كەشە
بولدى.
بۇنى ئېلىپ چىقىپ بازارغا
ساتتىم.
بىر ھەپتە سورەپ ژۇرۇپ،
ئاقچىسىنى ئېلىپ چىقتىم.
ئۇچ كۇن ئولتىرىپ ساناپ
باقسام،
بولدى ئاقچام مىسقىلى كام
16 ياماق،
ئەندى ئوزەم ئوچى بولاي
دەيمەن،
كورگەن ئاڭنى ئاتاي دەيمەن،
قېچىپ كەلگەن ئاڭلارنى مەن
ئاتمىسامۇ قولۇم بىلەن
تۇتاي دەيمەن.
ئالدى بىلەن بۇغا ئاتتىم،
بۇ بۇغىنى بوغۇپ مۇكۇپ
ئاتتىم،
ئاندىن كېيىن مارال ئاتتىم،
قوغلاپ ژۇرۇپ ئاران ئاتتىم.
مەن شۇنداق باتۇر ئىدىم،
تاغدا كىيىك ئاتۇر ئىدىم.
پايلىماي ئوغا چىقىپ
ئەسكى چاپانغا ئورۇنۇپ ئۇچ
كۇن ياتۇر ئىدىم.

تەھرىر ھەيئىتى.

تەھرىراتنىڭ ئادرېسى: 480091، ئالمۇتا شەھرى، فورمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار: 82–60–62، 85–43–62، 85–39–62. گېزىتـ ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىندى. ئىندېكس 72877